

JAROSLAV LOPOUR / 17. 3. 2017

Jan Stallich

Již ve dvaceti letech se stal kameramanem a v tomto oboru se vypracoval na jednoho z nejlepších u nás. Jeho věhlas přesáhl i hranice Československa a jako jeden z mála českých kameramanů natáčel snímky i ve Velké Británii, Itálii, Rakousku nebo v Německu. K tomu se Jan Stallich stal prvním kameramanem, jenž natočil celý český hraný film na barevný materiál.

Již jeho otec Julius Stallich (1870–1940) podlehl lásce k filmu. Stal se průkopnickou osobností české kinematografie, pomáhal Janu Kříženeckému, působil kromě jiného jako kameraman, herec a vedoucí filmových laboratoří. Jan Stallich se narodil 19. března 1907 v Praze. Již jako čtrnáctiletý nastoupil v pozici učně do filmových laboratoří společnosti AB na Vinohradech. V roce 1924 započal s kameramanskou dráhou, když nasnímal svůj první krátký dokumentární snímek. Nadále točil různé aktuality a reklamní snímky. Mimo to se vypracoval na vedoucího laboratoří ateliérů Kavalírka Karla Lamače a stal se hlavním kameramanem společnosti Elekta Journal.

Od těchto činností byl již jen krok k natáčení dlouhých hraných filmů. Stalo se tak roku 1927, kdy Jan Stallich nasnímal snímky pro děti od Josefa Kokeisla *Kašpárek a Budulínek*, *Kašpárek kouzelníkem*, *Perníková chaloupka* a frašku Karla Špeliny *Provaz z oběšence*. Z více jak desítky dalších němých filmů pozdních dvacátých let, pod níž je Stallich podepsán jako kameraman nebo spolukameraman, ještě stojí za připomenutí melodrama *Chudá holka* (1929) Martina Friče, Kolárův velkofilm *Svatý Václav* (1929) či drama *Opeřené stíny* (1930) Leo Martena.

Začátkem třicátých let patřil k nejvytíženějším českým kameramanům. V tu dobu jeho působivá kamera dopomohla ke světovému věhlasu dvou převážně exteriérových filmů. Nejprve v pouhých pětadvaceti letech prokázal cit pro zakomponování světla a stínů, vytvoření nálady scény, efektních obrazů, hru se symboly, dále vnímavost i inovativní nápady (kamera připevněná ke krumpáči či snímání kapajícího vodovodního kohoutku

přes skleněné dno sudu) v Machatého české a francouzské verzi milostného dramatu *Extase* (1932). V tomto snímku prokázal i mimořádný smysl pro zachycení krajiny, který mimořádně zúročil o rok později u lyrického příběhu Josefa Rovenského *Řeka* (1933).

Z jeho filmografie třicátých let dále za pozornost stojí komedie *Dobrý voják Švejk* (1931), *Dům na předměstí* (1933), *Okénko* (1933), sociální dramata *Na sluneční straně* (1933) a *Svítání* (1933), veselohra *Ať žije nebožtík* (1935), historické drama *Golem* (1936), študácký film *Škola základ života* (1938) nebo komedie s Vlastou Burianem *Lelíček ve službách Sherlocka Holmesa* (1932), *Revizor* (1933) či *U pokladny stál...* (1939). V této dekádě se kromě kvalitních titulů nevyhnul ani snímání průměrných i podprůměrných komedií a melodramat.

Snímky *Extase* a *Řeka* napomohli tomu, že si Jana Stalicha všimli i za hranicemi. S Machatým natočil v Rakousku drama *Nocturno* (1934). Ve druhé polovině třicátých let snímal ve Velké Británii několik snímků, například režisérů Herberta Wilcoxe, Carola Reeda, Richarda Pottiera, Lothara Mendese a dalších. Rovněž zde byl vedoucím kameramanem firmy ATP Studios a Pall Mall Productions v Londýně.

Za nacistické okupace v naší kinematografii prakticky nepracoval, ale byl plně zaměstnán na tvorbě německých a italských snímků, z nichž ty německé se většinou natáčely v pražských ateliérech. Účastí na německém barevném snímku *Wiener Mädeln / Vídeňská děvčátka* (1944–1945) se Stalich dokonale seznámil s postupy práce a s užitím tohoto filmového materiálu. Díky tomu se mohl těsně po válce postavit za kameru prvního českého barevného snímku, výpravného historického dramatu *Jan Roháč z Dubé* (1946).

V zestátněném filmovém odvětví nadále pracoval s černobílou i barevnou kamerou. Na konci čtyřicátých a během padesátých let točil pro režiséra Martina Friče detektivku *13. revír* (1945–1946), komedii *Císařův pekař – Pekařův císař* (1951), životopisné *Tajemství krve* (1953) a drama *Psohlavci* (1954), Františka Čápa drama *Muži bez křídel* (1946), Otakara Vávru *Předtuchu* (1947), Václava Kršku rekonstrukci *Revoluční rok 1848* (1949), Karla Steklého historické drama *Temno* (1950) a *Mstitele* (1959), Bořivoje Zemana komedie *Dovolená s Andělem* (1952) a *Páté kolo u vozu* (1957), Josefa Macha pohádku *Hrátky s čertem* (1956), ale taky pro Vladimíra Vlčka nechvalně proslulou *Rudou září nad Kladnem* (1955).

V šedesátých letech získal Stallich již jen několik příležitostí. Natočil však tři náročné barevné širokoúhlé projekty, ve kterých dokázal, že ještě hravě udrží krok s generací svých nejmladších kolegů: zfilmovanou Dvořákovu operu *Rusalka* (1962) v režii Václava Kašíka, u níž se podílel i na technickém scénáři a na tricích, Rychmanův slavný muzikál *Starci na chmelu* (1964) a dramatický příběh Martina Friče z cirkusového prostředí *Lidé z maringotek* (1966). S českým hraným filmem se Jan Stallich rozloučil po čtyřiceti letech komedií *Naše bláznivá rodina* (1968), kterou po náhlé smrti Jana Valáška dokončil Karel Kachyňa.

Ač byl Stallich plně zaměstnán hranou tvorbou, souběžně se celou dobu podílel také na různých dokumentárních, animovaných a propagačních krátkých filmech, s kolegy například zaznamenal Pražské povstání 1945 nebo první poválečnou Spartakiádu. Od konce padesátých let navázal spolupráci s Československou televizí, jak tomu bylo například na konverzačním dramatu Jiřího Bělky *Waterloo* (1967) s Rudolfem Hrušínským v úloze Napoleona Bonaparte. Pro toto médium natočil a režíroval krátký technický snímek *Barevná revue* (1969) pro pokusné barevné vysílání.

Roku 1953 pod režii Bořivoje Zemana převedl na plátno loutky Spejbla a Hurvínka v několika krátkých loutkových snímcích. Ještě s Václavem Kašíkem vytvořil záběry pro představení Laterny magiky *Hoffmannovy povídky* z roku 1962. Uplatnil se rovněž na poli organizačním jako člen Umělecké rady (únor 1955 – duben 1959), poradního orgánu ústředního ředitele Československého filmu. V letech 1949–1958 jako profesor působil na pražské FAMU a vedl některé studentské filmy.

Stallichova kameramanská práce byla několikrát oceněna. Aprobační komise pro schvalování českých filmů mu v letech 1946–1948 čtyřikrát udělila prémii za filmovou fotografii filmů *Muži bez křídel*, *Jan Roháč z Dubé*, *Předtucha* a *O ševci Matoušovi*. Za drama *Temno* převzal Národní cenu (1950) a ještě dvakrát Uměleckou prémii (1952, 1953) za komedie *Císařův pekař – Pekařův císař* a *Dovolená s Andělem*. Kromě toho získal u příležitosti desátého výročí zestátnění československé kinematografie jako první kameraman titul Zasloužilého umělce (1955) a později Řád práce (1968).

Do jeho rozvětvené rodiny patřil (syn jeho bratrance) i herec a zpěvák Nora Stallich (1910–1979). Jan Stallich zemřel 14. června 1973 v Praze ve věku šestašedesáti let. Jeho význam a řazení na přední místo mezi kameramany podtrhuje i fakt, že kromě

znalosti nejrozumnějších kameramanských technik a laboratorních procesů má na svém kontě více jak sto padesát českých i zahraničních hraných, dokumentárních, osvětových, propagačních, loutkových, televizních, širokoúhlých, dlouhých i krátkých snímků.